

Planiranje i evaluacija preventivnih programa

doc.dr.sc. Valentina Kranželić

Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Odsjek za poremećaje u ponašanju

Prevenција ovisnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama, 20. listopada 2010., Zagreb

Sadržaj prezentacije

- Prevenzijska znanost
  - Sveobuhvatni programi prevencije ovisnosti
  - Planiranje programa
  - Evaluacija programa
-

Prevenzijska znanost

Epidemiologija/etiologija poremećaja u ponašanju

- identifikacija rizičnih i zaštitnih čimbenika koji predviđaju probleme u ponašanju

Istraživanja učinkovitosti programa

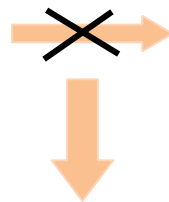
- kreiranje i testiranje preventivnih intervencija kako bi se prekinuli uzročno-posljedični procesi koji vode problemima mladih

Istraživanja implementacije programa/strategija

- implementacija naučenih lekcija o etiologiji i učinkovitim intervencija u stvarna okruženja
-

**prevencijska istraživanja
otkrivaju
uzročno posljedične veze**

rizični
čimbenici

negativni razvojni
ishodi

preventivni programi

isti rizični
čimbenici za
različite
probleme

ograničeni učinak
programa usmjerenih
na jedan problem

sveobuhvatni programi prevencije

Principi sveobuhvatnih strategija/programa prevencije

Sveobuhvatnost

- djelovanje na različita okruženja
- različita područja života pojedinca (zdravlje, obrazovanje, socijalni odnosi...)
- široki spektar aktivnosti

Raznolike metode učenja

- razvoj vještina (kognitivnih, komunikacijskih i vještina odupiranja negativnom ponašanju)
- direktno iskustvo korisnika (igranje uloga, vježbanje naučenog ponašanja)

Dostatno trajanje

- više sati rada, odnosno kontakta s korisnicima
  - dostatno trajanje obzirom na razinu rizika
  - praćenje i podržavanje
-

Baziranost na teoriji

- znanstvena opravdanost ili logička podloga

Pozitivni odnosi

- podržavanje jakih, stabilnih i pozitivnih odnosa

Vremenska usklađenost

- razvojna prikladnost (intelektualna, kognitivna i socijalna)
- ciljaju na rizične čimbenike prije nego se razvije problem u ponašanju

Socio-kulturalna prikladnost

- kulturalno prikladan i relevantan korisnicima

Evaluacija rezultata

- evaluacija ugrađena u proces implementacije programa (evaluacija procesa, evaluacija učinka)

Educirano osoblje

Nation i suradnici, 2003.

Standardi učinkovitih programa prevencije ovisnosti (EMCDDA)

Socijalni utjecaji

- normativna vjerovanja

Intervencije temeljene na životnim/socijalnim vještinama

- odolijevanje pritisku vršnjaka, donošenje odluka, rješavanje problema, nošenje s osjećajima, asertivnost...

Uključivanje vršnjaka

- oprečni rezultati učinkovitosti takvih pristupa

Nastavci programa – ponavljanje/pojačavanje

- pojačavanje i održavanje učinaka programa

Interaktivne metode u programima

- diskusije, rasprave, igranje uloga, vježbe za uključivanje, poticanje kritičkog razmišljanja
-

Programi/komponente programa koje sadrže informacije o drogama

- informacije trebaju biti razvojno prikladne učenicima, primjenjive na njihova životna iskustva
  - odnositi se na učinke sredstava ovisnosti te posljedice za osobe koje ih koriste
  - trebaju biti točne, korektne, te usmjerene na kratkoročne posljedice korištenja sredstava ovisnosti
  - o učincima sredstava ovisnosti treba govoriti iskreno i otvoreno
  - postoje i učinci zbog kojih se droge uzimaju, ali naglasak treba biti na negativnim učincima droga – time se zadržava kredibilitet kod korisnika programa
-

Sveobuhvatni programi u praksi

- **proaktivno** vs. reaktivno bavljenje poremećajima u ponašanju i ovisnostima
  - **socijalno uključivanje** vs. izolacija i isključivanje
  - partnerstvo “**škola-obitelj-zajednica**” vs. bavljenje problemom unutar jednog okruženja
  - razvoj programa “za sve” po **razinama rizika** vs. usmjeravanje isključivo na visokorizične pojedince
  - **uključivanje korisnika** u razvoj i praćenje akcijskog plana prevencije vs. stvaranje plana “za korisnike”
  - usmjerenost na “**ljude i odnose**” vs. usmjerenost na “rat s problemom”
  - usmjerenost na **rizike i zaštite** vs. usmjerenost na pojedinačni problem
  - **trajnost, dugoročnost, sveobuhvatnost, koordiniranost** vs. kratkoročnost, pojedinačni programi, problemi i ulaganja
-

Program

Program je set aktivnosti planiranih za dostizanje specifičnih ciljeva u određenom vremenskom razdoblju (Prevention Term Glossary)

http://preventionpartners.samhsa.gov/resources_glossary_p2.asp

Koraci razvoja programa

- Procjena potreba i utvrđivanje osnovnog cilja
  - Utvrđivanje resursa i ograničavajućih čimbenika
    - važno je osigurati da se planiranje odvija “s ljudima”, a ne “za ljude”
  - Određivanje ciljeva
    - osnovni cilj se “razbija” na manje, radne dijelove oko kojih se razvija program i aktivnosti
  - Osmišljavanje programa
    - usmjerava se na metode i aktivnosti koje će dovesti do željenih rezultata
  - Implementacija programa
  - Evaluacija
-

Projektno planiranje programa prevencije

Projektni ciklus

1. **Programiranje** – analiza situacije na široj razini (npr. škola)
2. **Identificiranje** – procjena potreba, analiza dionika, analiza problema i ciljeva, te SWOT analiza
3. **Formuliranje** – formuliranje logičke matrice i pisanje prijedloga projekta
4. **Implementacija** (provedba) – projektni menadžment
5. **Evaluacija i revizija** – vrednovanje izvedbe i učinkovitosti projekta

Forčić i Novota, 2004.

Faza analize

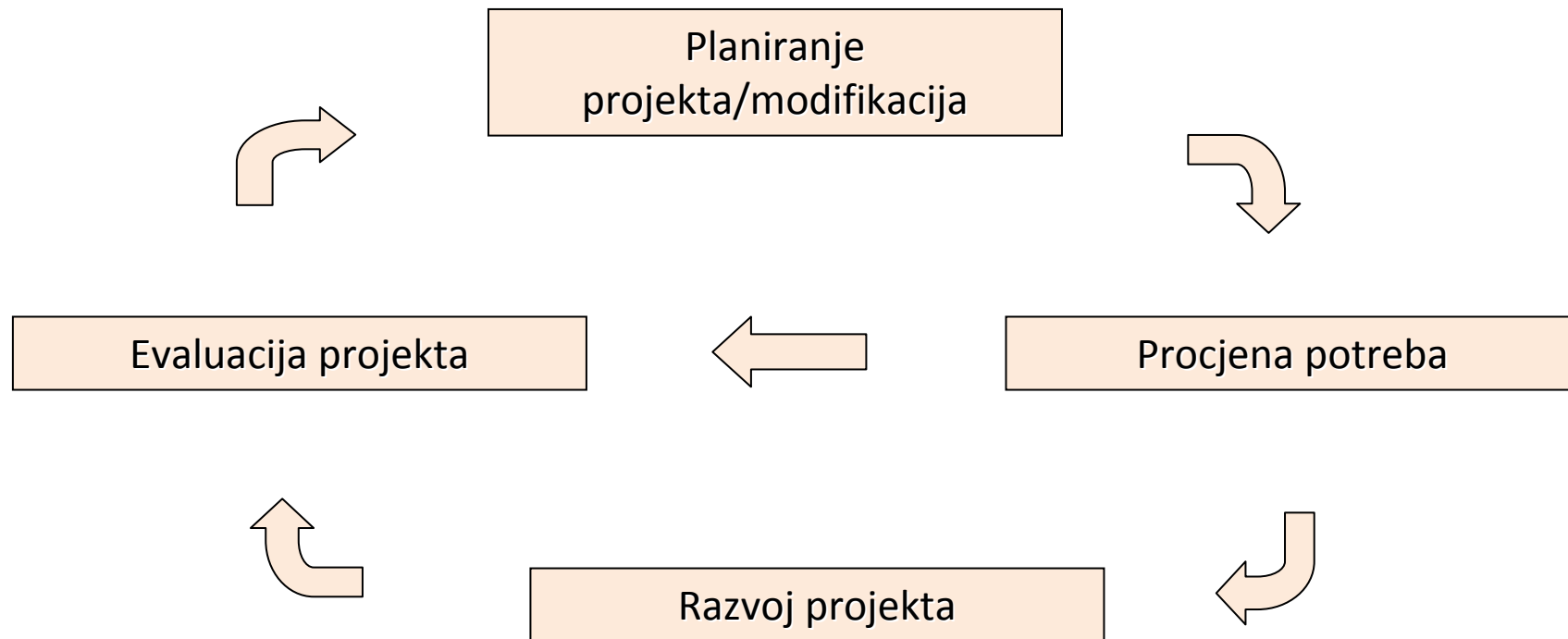
- 1.korak:** analiza dionika – ustanovljenje grupa, ljudi i institucija koje će biti pod utjecajem projekta ili koji će utjecati na projekt; uočavanje njihovih glavnih problema, prepreka i mogućnosti
- 2. korak:** analiza problema – oblikovanje problema, određivanje uzroka i posljedica i veza među njima te izrada problemskog stabla
- 3. korak:** analiza ciljeva – razvijanje ciljeva iz prepoznatih problema; identifikacija grupe ciljeva i određivanje projektne strategije

Nakon razmatranja situacije, projekt bi trebao biti spreman za detaljno planiranje

Faza planiranja

- 4.korak:** definiranje intervencijske logike/narativni dio – definiranje elemenata projekta, testiranje interne logike, formuliranje mjerljivih ciljeva
- 5.korak:** pojedinačno navođenje pretpostavki i rizika – identifikacija uvjeta koji će utjecati na provođenje projekta, ali koji su izvan kontrole menadžmenta projekta
- 6.korak:** identificiranje indikatora – određivanje načina kako će se mjeriti progres/napredovanje projekta, formuliranje indikatora, određivanje načina mjerenja
- 7.korak:** priprema rasporeda aktivnosti – definiranje međusobne ovisnosti aktivnosti; određivanje trajanja aktivnosti i raspodjela odgovornosti
- 8.korak:** priprema rasporeda troškova – što je potrebno za provedbu projekta, razvoj troškovnika, priprema detaljnog proračuna

Razvoj programa/evaluacijski krug

(WESTAT, 2000)

Evaluacija

- put do znanstveno utemeljenih programa
  - sustavni, objektivni proces koji ima za cilj utvrđivanje uspjeha neke strategije ili programa u tome je li i u kojoj mjeri strategija/program ostvario svoje ciljeve i zadatke. (www.acf.hhs.gov)
  - evaluacija programa je pažljivo skupljanje informacija o programu ili nekim dijelovima programa s ciljem donošenja neophodnih odluka o programu. (CDC, 1999)
  - uspostavljanje odnosa između **postavljenih** ciljeva i svrhe intervencije s **ostvarenim** ciljevima
-

Vrste evaluacije

Evaluacija procesa

- Prikuplja podatke o procesu programa – jesu li aktivnosti i metode korištene ispravno i kako su prihvaćene te što se može učiniti da se unaprijedi proces. Koristi se u fazi razvoja programa kako bi se uvidjelo što “pali”, a što ne kada se radi o procesu.

“Output” evaluacija

- Govori nam o tome koliko je plan programa ostvaren ili koliko je ljudi obuhvaćeno programom.
-

Evaluacija učinka

- Koristi se kako bi se odredilo je li program postigao svoje kratkoročne ciljeve. Ti ciljevi u sebi obično sadrže senzibilizaciju te promjene u znanju, stavovima ili vještinama.

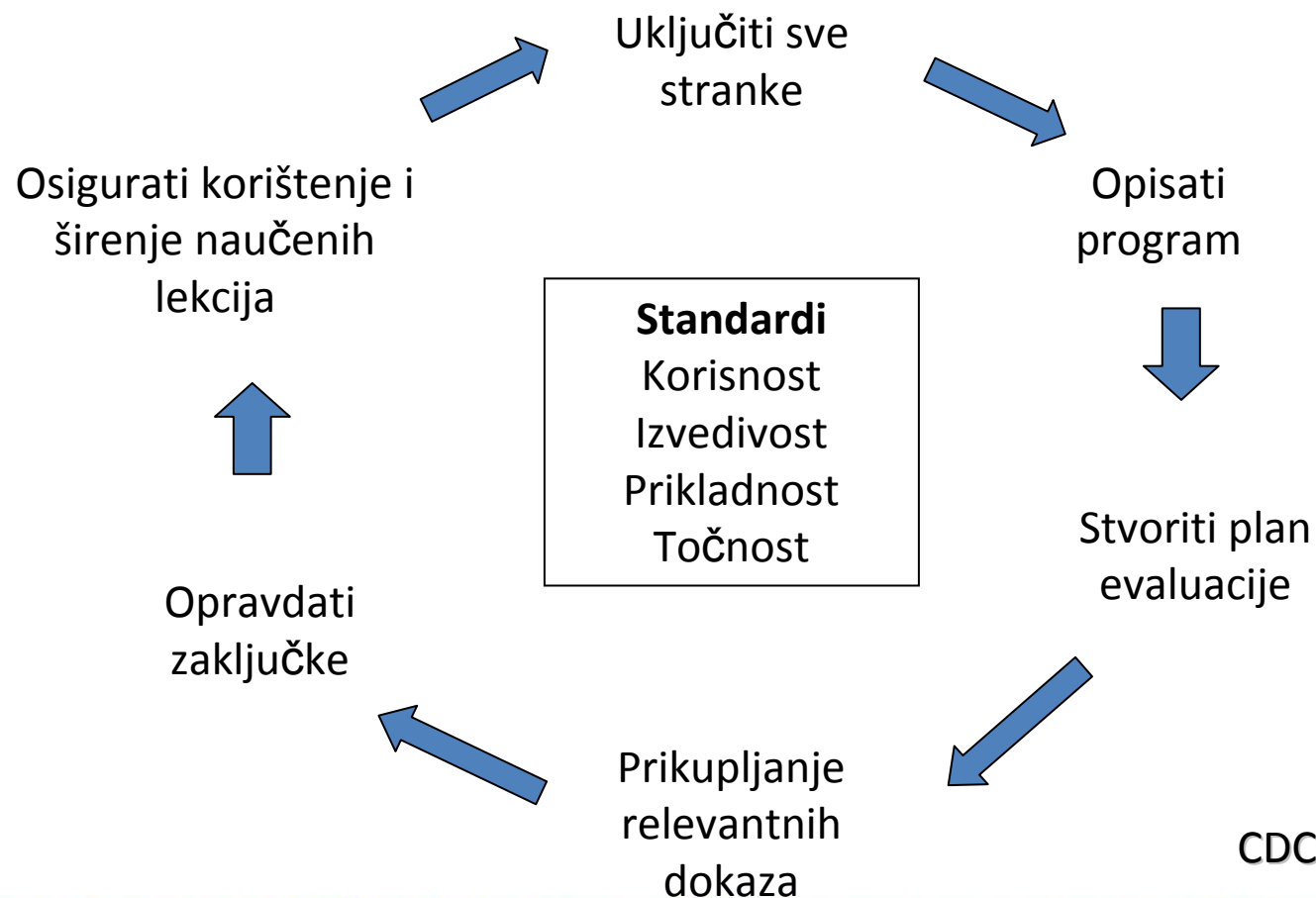
Evaluacija ishoda

- Provodi se nakon nekog vremena od kada je program izveden. Mjeri dugotrajne učinke.

Prevention Source, BC, 1999.

Okvir za evaluaciju programa

-
- Uključiti sve stranke/dionike
    - one ljude koji su uključeni u program ili na koje utječe program te korisnike evaluacije
  - Opisati program
    - opisati potrebe, očekivane rezultate, aktivnosti, resurse, faze, kontekst
  - Stvoriti plan evaluacije
    - svrha, korisnici, upotreba, pitanja, metode, zadaci
  - Prikupljanje relevantnih dokaza
    - indikatori, izvori, kvaliteta, kvantiteta, logistika
  - Opravdati zaključke
    - standardi, analiza/sinteza, interpretacija, procjene, preporuke
  - Osigurati korištenje i širenje naučenih lekcija
    - dizajn, priprema, feedback, praćenje, širenje
-

Hvala!
vkranzel@erf.hr